

DOI: 10.31866/2617-2674.6.1.2023.279226

УДК 316.776.23:[654.197:070.16]

ВПЛИВ ФЕЙКОВИХ НОВИН ТА ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В АУДІОВІЗУАЛЬНИХ МЕДІА

Людмила Дементьєва^{1а}, Дар'я Сукова^{2б}¹ заслужена артистка України, доцент;

e-mail: dementyeva.l@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8475-295X

² магістр аудіовізуального мистецтва та виробництва;

e-mail: darya.sukova23@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2991-4717

^а Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна^б Київський університет культури, Київ, Україна

Ключові слова:

телебачення;
екранні мистецтва;
аудіовізуальне
мистецтво;
фейк;
дезінформація;
пропаганда;
новини;
гібридна війна;
фактчекінг

Анотація

Мета дослідження – проаналізувати вплив фейкових новин, дезінформації та пропаганди на телебаченні на свідомість споживачів, встановити їх причинно-наслідкові зв'язки, принципи створення. Довести важливість фактчекінгу як превентивного заходу для протидії розповсюдження неправдивої інформації в аудіовізуальних медіа. Дослідити ефективні засоби боротьби з негативним впливом фейків в Україні та світі. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні таких методів: теоретичного – для аналізу досліджень закордонних авторів і наявних інформаційних аудіовізуальних джерел; емпіричного – для опрацювання найновітніших досліджень у галузі протидії негативного впливу фейків, дезінформації та пропаганди на свідомість глядачів; а також систематизації власного досвіду. **Наукова новизна:** уперше проаналізовано складники сучасних фейкових новин у ЗМІ, проведено детальний аналіз взаємозалежності їх структурних компонентів, які формують новину, за допомогою теоретичного аналізу визначено чинники, які впливають на формування та розповсюдження неправдивої інформації, опрацьовано останні здобутки з ефективної протидії розповсюдження фейків на рівні держав, окремих фактчекінгових організацій, шкіл з медіаграмотності, центрів протидії дезінформації тощо. **Висновки.** У статті проаналізовано складники сучасних інформаційних фейків в аудіовізуальних медіа. За допомогою аналізу статей, звітів та останніх досліджень встановлено, що більшість новин в інформативному полі мають фейковий характер, можуть містити небезпеку і є сильною зброєю в гібридній інформаційній війні. Детально опрацьовані структурні компоненти, які формують фейкову

новину. Проаналізовано останні здобутки з ефективної протидії фейків в медіапросторі, сформовані найбільш дієві заходи, які Україна може використовувати в гібридній війні проти Росії.

Як цитувати:

Дементьєва, Л. та Сукова, Д., 2023. Вплив фейкових новин та дезінформації в аудіовізуальних медіа. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 6 (1), с.8-19.

Формулювання проблеми

Інформаційна революція перетворила ЗМІ в надзвичайно потужний інструмент – віртуальну четверту гілку влади, вплив якої на споживачів, а також на так зване колективне несвідоме важко переоцінити. Оскільки від початку XXI ст. швидкість розповсюдження новин зростає в геометричній прогресії, а інформація стає все доступніша, спливає й побічний ефект: потоки дезінформації, фейкових сенсацій та «джинси» також збільшуються, створюючи інформаційний шум, який може випадково або цілеспрямовано спотворювати дійсність.

Окрім того, ЗМІ іноді притаманно не лише транслювати факти, але й інтерпретувати їх з огляду на власні інтереси або під впливом осіб, які їх контролюють. Також постійно зростає кількість держав, які використовують дезінформаційні кампанії, а інформаційні маніпуляції перетворились на зброю цілих країн, що використовують її для збереження власних режимів і впливу на інші держави.

Проблема ідентифікації «fake news» у сучасному суспільно-політичному медіапросторі як ніколи є актуальною. Виявлення фейкових новин – це потреба інформаційної гігієни та захисту суспільної свідомості. Діяльність у цьому напрямі передбачає командну роботу державних структур, технологічних компаній, засобів масової ін-

формації, журналістів і громадськості загалом.

В епоху гібридних воєн, коли інформація стає об'єктом маніпулювань, особливо гостро постає питання протидії розповсюдження дезінформації та її негативного впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Найбільше поняття фейкових новин розкривають у своїх наукових працях Д. Лейзер, М. Баум, Й. Бенклер та А. Дж. Берінський (Lazer et al., 2018).

А. Річард (Richard, 2011) у своїй роботі розглядає основні мотиви, якими керуються творці фейкових новин, а Дж. Готфрід та Е. Ширер (Gottfried and Shearer, 2016) висвітлюють проблеми їх швидкого розповсюдження в ЗМІ та на телебаченні.

З-поміж українських науковців найбільше цю тему висвітлили у своїх працях Б. Іваницька та О. Данилів (2020). Вони дослідили вплив фейкової інформації, пояснили в чому її небезпека та яких заходів потрібно вжити, щоб запобігти її негативному впливу.

Мета статті – проаналізувати вплив фейкових новин, дезінформації та пропаганди на телебаченні на свідомість споживачів, встановити їх причинно-наслідкові зв'язки, принципи створення. Визначити, як саме вони впливають на свідомість людей (особливо в розрізі війни між Україною та Росі-

єю) та яких заходів потрібно вжити, аби попередити та знизити кількість фейків в ЗМІ. У статті досліджено поняття «фейкові» новини, дезінформація, пропаганда на телебаченні в контексті сучасності.

Основний матеріал дослідження

Д. Лейзер, М. Баум, Й. Бенклер та А. Дж. Берінський у 2018 році опублікували статтю «The science of fake news» в американському науковому журналі Science (вважається одним з найпрестижніших для публікації результатів досліджень з усіх галузей науки – прим. авт.), яка присвячена дослідженню теми неправдивих новин (Lazer et al., 2018, pp.1094-1096). Автори статті дають таке визначення поняття «фейкові новини», «фейк-нюз» (від англ. fake news – підроблені/імітаційні новини): «підробка чи імітація новин (маніпулятивне спотворення фактів, дезінформація), яка створена з ігноруванням редакційних норм, правил, процесів, прийнятих у ЗМІ, та яка не витримує жодних перевірок на відповідність і реальність, але попри це має потужний вплив на свідомість великої кількості людей» (Lazer et al., 2018, p.1094).

Згідно з Оксфордським словником англійської мови, «фейкові новини» набули популярності під час президентської виборчої кампанії Дональда Трампа у 2016 році, коли політик у прямому ефірі телеканалу «Ен-бі-сі» припустив, що він створив цей термін, хоча насправді він існує з XIX ст. (Fake, n.2 and adj, 2019). Цей та інші подібні фейкові вигуки дуже часто можна було побачити на телебаченні США під час передвиборчої кампанії.

Хоча вищезгаданий Оксфордський словник англійської мови додав тер-

мін «фейкові новини» до словника лише у 2019 році, його використання з роками зросло на 365 % лише з 2016 по 2017 рік, зазначає журналістка британського видання The Guardian Е. Флуд (Flood, 2017).

У XIX ст. завдяки розвитку інтернету, новим технологіям, великій популярності месенджерів і цілодобовому телевізійному мовленню глядачі отримують щодня у п'ять разів більше інформації, ніж, наприклад, у 1986 р. Звернемо увагу, що інформації, яку щодня продукує глядач за допомогою телебачення та інтернету, телефонних розмов, повідомлень у месенджерах, вистачило б на шість газет – на противагу двом з половиною шпальтам у 1986 р., – про це написав британський журналіст видання The Telegraph А. Річард (Richard, 2011) у статті «Welcome to the information age – 174 newspapers a day».

В епоху глобалізації інформаційний потік суттєво вплинув на те, як люди спілкуються, взаємодіють і отримують доступ до подій, які відбуваються. За допомогою телебачення, застосунків і соціальних мереж люди отримують велику кількість інформації в режимі реального часу. Обмеження часу та простору більше не є перешкодою для того, щоб негайно дізнатися про будь-яку подію у світі.

Важливо, що за умов щоденної трансляції таких величезних потоків інформації люди вже майже не аналізують те, що бачать з екранів, читають у газетах і соціальних мережах. Абсурд полягає у тому, що сьогодні глядач має більше можливостей перевірити, чи правдивою є інформація, аніж, наприклад, у 1939 р., але її настільки багато, що фізично фільтрувати усе, що бачимо і читаємо, стає майже немож-

ливим, вважають автори статті «Вплив та значення фейків у світовій історії» Б. Іваницька та О. Данилів (2020, с.145).

Швидкість і обсяг інформації, якою обмінюються, обернено пропорційні здатності користувачів оперативно перевіряти факти, фільтрувати та визначати пріоритети. Цей контекст створює належні умови для того, щоб чутки, дезінформація та фейкові новини відігравали важливу роль.

Водночас поняття «дезінформація» все частіше стає вагомим частиною інформаційного простору. Доведено, що дезінформація є неправдивою або оманливою інформацією, яка була навмисно написана та поширена з метою маніпулювання. Зокрема, щоб завдати економічної шкоди, маніпулювати громадською думкою або навіть отримати грошовий прибуток.

Дезінформація зазвичай подається в письмовій формі та прикрашається фальсифікованими, вирваними з контексту та маніпуляційними зображеннями чи відео (так звані *deep fake*). Завдяки технологічній підтримці, наприклад, соціальних ботів, алгоритмів або штучного інтелекту, дезінформація поширюється через телебачення, YouTube-канали, інтернет-форуми, сайти новин або соціальні мережі.

Кількість держав, які використовують дезінформаційні кампанії, постійно зростає, а інформаційні маніпуляції перетворились на зброю, яку застосовують для збереження власних режимів і впливу на інші країни.

Для України дезінформація залишається серйозною загрозою, адже саме вона стала одним із головних інструментів Російської Федерації під час гібридної війни. Інформаційний вплив може бути настільки потужним, що за його допомогою Росії вдається

не лише змінювати настрої українців, а й впливати на суспільство Європи та США. Водночас інші держави, такі як Китай та Іран, швидко засвоюють шкідливі дезінформаційні уроки і роблять свій власний внесок у стрімке поширення маніпуляцій.

У Спільній декларації про свободу вираження думки, «фейкові новини», дезінформацію і пропаганду представники ООН, ОБСЄ та інших організацій зазначили, що найчастіше дезінформація спрямована на обман людей і перешкоджання ознайомленню, отриманню, пошуку, поширенню інформації (Joint declaration on freedom of expression and «Fake News», 2017). Спеціальний доповідач із заохочення і захисту права на свободу думок і їхнє вільне вираження (ООН) у доповіді від 13 квітня 2021 року узагальнив поняття дезінформації як «брехливої інформації, навмисне поширеної з метою заподіяння серйозної соціальної шкоди» (Миколайчук, 2021).

Слід звернути увагу на те, що вперше Європейська Рада визнала загрозу дезінформації у 2015 р., коли Росія активізувала її на теренах ЄС. Дезінформаційні кампанії, зокрема з боку третіх країн, здебільшого є частиною гібридної війни, що охоплює кібератаки та злом мереж.

У Плані дій ЄС щодо дезінформації (Action plan against disinformation, 2018) визначено, що дезінформація є частиною гібридних кампаній, головною метою яких є розділити європейське суспільство та підірвати довіру громадян до демократичних процесів й інституцій ЄС.

У XXI ст. телебачення залишається популярним каналом отримання інформації в найемоційнішій та найвпливовішій аудіовізуальній фор-

мі. Це також стосується новинного відеоконтенту, адаптованого до конвергентних медіа для розповсюдження за допомогою платформ YouTube та соцмереж Facebook, Instagram та ін. (Лісневська, 2019).

Генерувати та розповсюджувати fake news може будь-хто, тому що на початку XXI ст. з'явилися соціальні мережі, які стали самостійним і необмеженим медіасередовищем. Зростання їхньої аудиторії та різноманітність форматів інформації (текст, фото, аудіо, відео, трансляції) призвели до «демократизації рупорів», які раніше були лише в руках влади чи професіоналів. Навіть більше, саме в соцмережах транслятор фейкових новин спілкується з аудиторією безпосередньо, оминаючи журналістів, державну цензуру та інші фільтри. Так вважають американські науковці Дж. Готфільд та Е. Ширер з дослідницького центру П'ю у Вашингтоні (Pew Research Center – прим. автора) (Gottfried and Shearer, 2016).

Дезінформація на телебаченні та в інших ЗМІ може поширюватися різноманітними способами. Це може бути посилення з неперевіреною інформацією, що необдуманно поширюється звичайним користувачем, або ж умисно з певним наміром розповсюджується відомою людиною. Всі ці типи поширення інформації потребують різної протидії з боку держави та приватних компаній відповідно до міжнародних стандартів дотримання прав людини, як зазначають автори аналітичного звіту «Протидія дезінформації в Інтернеті: куди рухатися Україні?» М. Дворовий та А. Людва (2021).

Важливим елементом у запобіганні розповсюдження фейків та дезінформації в ЗМІ є перевірка тележурналіс-

том інформації на відповідність фактам або, за терміном телевізійників, фактчекінг.

Фактчекінг (з англ. Fact checking – перевірка фактів) – це один з напрямів журналістського контролю. Як зазначає журналістка «Українського тижня» К. Трохимчук (2020) у статті «Імунітет до інфодемії», перевірка фактів спрямована на виявлення невідповідностей між наявними фактами та навколишньою дійсністю. Вважається, що фактчекінг бере початок із 2007 р., коли з'явився PolitiFact – ресурс із перевірки фактів, який перевіряє дотримання заяв політиків у США. У цьому ресурсі працюють редактори та журналісти Tampa Bay Times (Флориди) та PunditFact, що співпрацює з Times. PolitiFact аналізує оригінальні висловлювання посадових осіб, кандидатів на посади, лідерів політичних партій і політичних активістів усіх рівнів влади – від уповноважених округу до сенаторів США, від членів міської ради до президента, заяви експертів, оглядачів, блогерів, політичних аналітиків, хостів і гостей ток-шоу та інших учасників ЗМІ. Кожному висловлюванню присвоюється рейтинг «Truth-O-Meter». У 2017 р. найвищий рейтинг фейкової новини був у заяві Дональда Трампа про втручання Росії у вибори (56,36 % із 5080 респондентів) (Holan, 2017).

Серед успішних проєктів із виявлення неправдивої інформації, інтернет-шахрайств, псевдонаукових повідомлень в усіх галузях суспільного життя можна виокремити Pinocchio (США, The Washington Post), FactCheck.org, Truth-o-Meter, PolitiFact (США), BBC Reality Check (Великобританія), GoHoo (Японія), Les Décodeurs (Франція, Le Monde), Pagella Politica та Bufale.net

(Італія), StopFake та Factcheck.com.ua (Україна). Нерідко фактчекінгові проекти при редакціях відкриваються на час виборів, наприклад, у Vox, FiveThirtyEight, FoxNews, Politico тощо (Шевченко, 2018, с.143).

Також перевіркою новин займаються багато телевізійних медіа, соціальні мережі та ІТ-компанії. Так, наприклад, відділ фактчекерів є в китайських месенджерах WeChat і Weibo, соцмережі та технокорпорації випускають інструменти для боротьби з фейками (Google, Яндекс, WhatsApp, Jigsaw, Mozilla). У 2017 році співзасновник Wikipedia Дж. Уейлс запустив новий ресурс Wikitribune, завданням якого є боротьба з дезінформацією (на сайті він описується як «The non-toxic social network»). Редакторка проекту PolitiFact та лауреатка Пулітцерівської премії Е. Дробнік Холан (Drobnic, 2017) у своїй статті «Брехня року» зауважує, що журналісти багатьох авторитетних видань по всьому світу проходять відповідні курси з виявлення фейків, а Facebook регулярно проводить кампанії з медіаграмотності.

В Україні теж існують ініціативи з фактчекінгу. Серед них – StopFake.org, заснований 2 березня 2014 року. Ініціаторами його створення стали викладачі, випускники та студенти Могиллянської школи журналістики та програми для журналістів і редакторів Digital Future of Journalism. До проекту долучилися журналісти, редактори, програмісти, перекладачі та ін. Сайт функціонує 13 мовами та пропонує не лише статті, а й відео та подкасти. В опублікованому звіті проекту за 2014–2018 роки було проаналізовано і спростовано 919 неправдивих повідомлень. При цьому 85 зі 178 джерел поширення фейкових новин про Украї-

ну – російські ЗМІ (Річний звіт StopFake.org, 2018). VoxCheck – фактчек-проект VoxUkraine – перевіряє твердження українських політиків і публікує їх з поміткою «правда», «неправда» або «маніпуляція» (Річний звіт – 2020 рік – Вокс Україна, 2020).

Окрім боротьби з фейковими новинами та дезінформацією на рівні телеканалів, видавництв та приватних організацій, боротьба також триває на рівні державних інституцій. Як зазначає С. Шустенко (2019) у статті «Реакція акторів міжнародних відносин на посилення тенденції до дезінформації та деструктивного інформаційного впливу з боку Росії на політичні процеси в Європі», на рівні європейських держав розроблено та впроваджено низку заходів з протидії розповсюдження дезінформації.

У 2017 році кілька країн Європейського союзу та Північноатлантичного альянсу підписали угоду про створення у Гельсінкі центру з боротьби з кібератаками, пропагандою і дезінформацією. Основна його мета спрямована на проведення досліджень, аналіз гібридних загроз і методів боротьби з ними, проведення консультацій на стратегічному рівні між учасниками ЄС та НАТО, залучення до діалогу урядових і неурядових експертів. У січні 2018 року Європейська комісія створила Експертну групу високого рівня для консультацій з питань боротьби проти підроблених новин і дезінформації в інтернеті. До складу експертної групи увійшло 39 експертів, серед яких представники неурядових організацій, медіакомпаній та великих інтернет-компаній, таких як Facebook, Google і Twitter. Експертна група повинна оцінювати зусилля урядів, інтернет-платформ та ЗМІ щодо ок-

ресленого питання та скласти набір перевірених практик. Включивши технічні компанії в число членів, ця група зможе слугувати посередником між органами ЄС та приватним сектором. З березня 2019 року Єврокомісія запропонувала збільшити витрати на боротьбу з фейковими новинами в інтернеті, створивши систему швидкого сповіщення, щоб якнайшвидше попереджати уряди та спонукати технологічні компанії до боротьби з дезінформацією. І це лише мала частина заходів, які впровадив Європейський Союз (Шустенко, 2019, с.123).

16 червня 2022 року Європейська комісія схвалила оприлюднення посиленого Кодексу практики щодо дезінформації. Він розширює коло зобов'язань і заходів та визначає широкі й точні зобов'язання платформ і галузі щодо боротьби з дезінформацією, зокрема онлайн та в аудіовізуальних медіа. Ця інформація також оприлюднена на сайті Національної ради України з питань телебачення та радіомовлення (Технологічні компанії посилюють заходи боротьби, 2022).

Міністерство культури та інформаційної політики України в січні 2020 року представило законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення національної інформаційної безпеки та права на доступ до достовірної інформації» в якому, зокрема, передбачається відповідальність (кримінальна та адміністративна) за дезінформацію, а також запровадження нового поняття «індекс довіри ЗМІ» (Про Центр, 2021).

В березні 2021 року також було створено Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної

політики України. Головна мета – протидія інформаційним загрозам і дезінформації спільно з відповідними державними установами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами.

В березні того ж року в межах Всеукраїнського форуму «Україна 30. Культура, медіа, туризм» керівник Офісу Президента Андрій Єрмак презентував Центр протидії дезінформації (2021). Центр забезпечує здійснення заходів щодо протидії поточним і прогнозованим загрозам національній безпеці та національним інтересам України в інформаційній сфері, забезпечення інформаційної безпеки України, виявлення та протидії дезінформації на телебаченні та в інших ЗМІ, ефективної протидії пропаганді, деструктивним впливам і кампаніям, запобігання спробам маніпулювання громадською думкою (Про Центр, 2021).

Висновки

Фейкові новини, які створені з недостовірної інформації та часто навмисно опубліковані або поширені на телебаченні, ЗМІ та соціальних мережах, можуть бути небезпечним способом отримання інформації. Фейки спотворюють дійсність, маючи на меті ввести людей в оману, вплинути на їх свідомість, нав'язати або змінити їхню думку через переконання в правдивості або через залякування. В епоху гібридних воєн, коли інформація стає об'єктом маніпулювань, особливо гостро постає питання протидії розповсюдження дезінформації та її негативного впливу. Більшість країн Європейського Союзу, США та Великобританії, а від 2014 року і Україна,

відчули на собі негативний вплив усіх методів ведення інформаційної війни, такі як вкидання великої кількості фейкової інформації, дезінформації, пропаганди. Уряди занепокоєні стрімким збільшенням кількості неправдивої та фейкової інформації в медійному просторі, а тому вони створюють і впроваджують ефективні механізми протидії новим викликами інформаційної безпеки, залучають до роботи

експертів з фактчекінгу, об'єднуються в міждержавні організації та створюють профільні центри, обмінюються досвідом та інформацією, підвищують рівень медіаграмотності своїх громадян. Тільки завдяки спільним зусиллям та комплексному підходу можливо протистояти невидимому ворогу та вберегтися від негативного впливу фейків та дезінформації в медійному просторі.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Андрій Єрмак презентував Центр протидії дезінформації, який працюватиме на базі РНБО, 2021. *Президент України*, [online] 11 березня. Доступно: <<https://www.president.gov.ua/news/andrij-yermak-prezentuvav-centr-protidiyi-dezinformaciyi-yak-67061>> [Дата звернення 01 жовтня 2022].

Дворовий, М. та Людва, А., 2021. Протидія дезінформації в Інтернеті: куди рухатися Україні? [online]. Доступно: <https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/01/DSLUA_Disinformation_Ukraine_Report.pdf> [Дата звернення 01 жовтня 2022].

Іваницька, Б. та Данилів, О., 2020. Вплив та значення фейків у світовій історії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Журналістські науки*, 4, с.143-147.
Лісневська, А., 2019. Дезінформація в новинному відеоконтенті: маркери та методи розпізнавання. *Вісник Львівського університету*. Серія *Журналістика*, 45, с.60-66.

Миколайчук, Б., 2021. Епідемія дезінформації: чому фейки стали частиною нашого життя і як «вакцинуватися». *Центр демократії та верховенства права*, [online] 22 липня. Доступно: <<https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi/>> [Дата звернення 01 жовтня 2022].

Про Центр, 2021. *Центр протидії дезінформації*, [online] 22 грудня. Доступно: <<https://cpd.gov.ua/documents/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80/>> [Дата звернення 01 жовтня 2022].

Річний звіт – 2020 рік – Вокс Україна, 2020. *VoxUkraine*. [online]. Доступно: <<https://voxukraine.org/wp-content/uploads/2021/04/Richnyy-zvit-2020.pdf>> [Дата звернення 11 жовтня 2022].

Річний звіт StopFake.org, 2018. *Issuu*, [online] 25 січня. Доступно: <https://issuu.com/_____6/docs/stopfake-final-druk_1_> [Дата звернення 11 жовтня 2022].

Технологічні компанії посилюють заходи боротьби з дезінформацією в рамках оновленого Кодексу практики, 2022. *Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення*, [online] 21 червня. Доступно: <<https://www.nrada.gov.ua/tehnologichni-kompaniyi-posylyuyut-zahody-borotby-z-dezinformatsiyeyu-v-ramkah-onovlenogo-kodeksu-praktyku/>> [Дата звернення 01 жовтня 2022].

Трохимчук, К., 2020. Імунітет до інфодемії. *Український тиждень*, [online] 9 січня. Доступно: <<https://web.archive.org/web/20210425002855/https://tyzhden.ua/Society/251277>> [Дата звернення 12 грудня 2022].

- Шевченко, В., 2018. Фактчекінг і верифікація у журналістській роботі. *Образ*, 1 (27), с.140-153.
- Шустенко, С., 2019. Реакція акторів міжнародних відносин на посилення тенденції до дезінформації та деструктивного інформаційного впливу з боку Росії на політичні процеси в Європі. *Evropský politický a právní diskurz*, [online] 6 (3), с.120-127. Доступно: <<https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-3/18.pdf>> [Дата звернення 12 грудня 2022].
- Action Plan against Disinformation, 2018. *European Union. External Action*, [online] 05 December. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu-communication-disinformation-euco-05122018_en.pdf> [Accessed 01 October 2022].
- Drobic, H.A., 2017. Lie of the Year Readers' Poll results. *PolitiFact*, [online] 12 December. Available at: <<http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2017/dec/12/2017-lie-year-readers-poll-results>> [Accessed 15 November 2022].
- Fake, n.2 and adj, 2019. *Oxford English Dictionary*. [online] Available at: <<https://www.oed.com/view/Entry/67776#eid1264306660>> [Accessed 11 May 2022].
- Flood, A., 2017. Fake news is «very real» word of the year for 2017. *The Guardian*, [online] 02 November. Available at: <<https://www.theguardian.com/books/2017/nov/02/fake-news-is-very-real-word-of-the-year-for-2017>> [Accessed 05 December 2022].
- Gottfried, J. and Shearer, E., 2016. News Use across Social Media Platforms 2016. *Pew Research Center*, [online] 26 May. Available at: <<https://www.pewresearch.org/journalism/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/>> [Accessed 26 July 2022].
- Joint declaration on freedom of expression and «Fake News», disinformation and propaganda, 2017. *Organization for Security and Co-operation in Europe*, [online] 03 March. Available at: <<https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/302796.pdf>> [Accessed 01 October 2022].
- Lazer, D.M., Baum, M.A., Benkler, Y., Berinsky, A.J., Greenhill, K.M., Menczer, F., Metzger, M.J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S.A., Sunstein, C.R., Thorson, E.A., Watts, D.J. and Zittrain, J.L., 2018. The science of fake news. *Science*, 359 (6380), pp.1094-1096. Available at: <<https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aao2998>> [Accessed 27 November 2022].
- Richard, A., 2011. Welcome to the information age – 174 newspapers a day. *The telegraph*, [online] 11 February. Available at: <<https://www.telegraph.co.uk/news/science/science-news/8316534/Welcome-to-the-information-age-174-newspapers-a-day.html>> [Accessed 1 December 2022].

REFERENCES

- Action Plan against Disinformation, 2018. European Union. *External Action*, [online] 05 December. Available at: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu-communication-disinformation-euco-05122018_en.pdf> [Accessed 01 October 2022].
- Andriy Yermak prezentuvav Tsentr protydii dezinformatsii, yakyi pratsiuvatyme na bazi RNBO [Andriy Yermak presented the Center for countering disinformation, which will work on the basis of the NSDC], 2021. *President of Ukraine*, [online] 11 March. Available at: <<https://www.president.gov.ua/news/andrij-yermak-prezentuvav-centr-protidiyi-dezinformaciyi-yak-67061>> [Accessed 01 October 2022].
- Drobic, H.A., 2017. 2017 Lie of the Year Readers' Poll results. *PolitiFact*, [online] 12 December. Available at: <<http://www.politifact.com/truth-o-meter/article/2017/dec/12/2017-lie-year-readers-poll-results>> [Accessed 15 November 2022].

Dvorovy, M. and Liudva, A., 2021. *Protydiia dezinformatsii v Interneti: kudy rukhatysia Ukraini?* [Countering misinformation on the Internet: where should Ukraine go?] [online]. Available at: <https://dslua.org/wp-content/uploads/2022/01/DSLU_Disinformation_Ukraine_Report.pdf> [Accessed 01 October 2022].

Fake, n.2 and adj, 2019. *Oxford English Dictionary*. [online] Available at: <<https://www.oed.com/view/Entry/67776#eid1264306660>> [Accessed 11 May 2022].

Flood, A., 2017. Fake news is "very real" word of the year for 2017. *The Guardian*, [online] 02 November. Available at: <<https://www.theguardian.com/books/2017/nov/02/fake-news-is-very-real-word-of-the-year-for-2017>> [Accessed 05 December 2022].

Gottfried, J. and Shearer, E., 2016. News Use across Social Media Platforms 2016. *Pew Research Center*, [online] 26 May. Available at: <<https://www.pewresearch.org/journalism/2016/05/26/news-use-across-social-media-platforms-2016/>> [Accessed 26 July 2022].

Ivanytska, B. and Danyliv, O., 2020. Vplyv ta znachennia feikiv u svitovii istorii [The influence and significance of fakes in world history]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnik". Seriya: Zhurnalistski nauky*, 4, pp.143-147.

Joint declaration on freedom of expression and "Fake News", disinformation and propaganda, 2017. *Organization for Security and Co-operation in Europe*, [online] 03 March. Available at: <<https://www.osce.org/files/f/documents/6/8/302796.pdf>> [Accessed 01 October 2022].

Lazer, D.M., Baum, M.A., Benkler, Y., Berinsky, A.J., Greenhill, K.M., Menczer, F., Metzger, M.J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S.A., Sunstein, C.R., Thorson, E.A., Watts, D.J. and Zittrain, J.L., 2018. The science of fake news. *Science*, 359 (6380), pp.1094-1096. Available at: <<https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aao2998>> [Accessed 27 November 2022].

Lisnevskaya, A., 2019. Dezinformatsiia v novynnomu videokontenti: markery ta metody rozpiznavannia [Disinformation in news video content: markers and methods of recognition]. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism*, 45, pp.60-66.

Mykolaichuk, B., 2021. Epidemiia dezinformatsii: chomu feiky staly chastynoiu nashoho zhyttia i yak "vaksynuvatysia" [The disinformation epidemic: why fakes have become a part of our lives and how to "vaccinate"]. *Center for Democracy and the Rule of Law*, [online] 22 July. Available at: <<https://cedem.org.ua/analytics/epidemiya-dezinformatsiyi/>> [Accessed 01 October 2022].

Pro Tsentri [About the Center], 2021. *Center for Countering Disinformation*, [online] December 28. Available at: <<https://cpd.gov.ua/documents/%d0%bf%d1%80%d0%be-%d1%86%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%80/>> [Accessed 01 October 2022].

Richard, A., 2011. Welcome to the information age – 174 newspapers a day. *The telegraph*, [online] 11 February. Available at: <<https://www.telegraph.co.uk/news/science/science-news/8316534/Welcome-to-the-information-age-174-newspapers-a-day.html>> [Accessed 1 December 2022].

Richnyi zvit - 2020 rik - Voks Ukraina [Annual report - 2020 - Vox Ukraine], 2020. *VoxUkraine*. [online]. Available at: <<https://voxukraine.org/wp-content/uploads/2021/04/Richnyy-zvit-2020.pdf>> [Accessed 11 October 2022].

Richnyi zvit StopFake.org [StopFake.org Annual Report], 2018. *Issuu*, [online] 25 January. Available at: <https://issuu.com/_____6/docs/stopfake-final-druk_1_> [Accessed 11 October 2022].

Shevchenko, V., 2018. Faktchekinh i veryfikatsiia u zhurnalistskii roboti [Fact-checking and verification in journalistic work]. *Obraz*, 1 (27), pp.140-153.

Shustenka, S., 2019. Reaktsiia aktoriv mizhnarodnykh vidnosyn na posylennia tendentsii do dezinformatsii ta destruktyvnoho informatsiinoho vplyvu z boku Rosii na politychni protsesy v Yevropi [The reaction of international relations actors to the strengthening of the tendency to disinformation and destructive information influence from Russia on political processes in Europe]. *Evropský politický a právní diskurz*, [online] 6 (3), pp.120-127. Available at: <<https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-3/18.pdf>> [Accessed 12 December 2022].

Tekhnologichni kompanii posyliuiut zakhody borotby z dezinformatsiieiu v ramkakh onovlenoho Kodeksu praktyky [Technology companies strengthen anti-disinformation measures under updated Code of Practice], 2022. *National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine*, [online] 21 June. Available at: <<https://www.nrada.gov.ua/tehnologichni-kompaniyi-posylyuyut-zahody-borotby-z-dezinformatsiyeyu-v-ramkah-onovlenogo-kodeksu-praktyky/>> [Accessed 01 October 2022].

Trokhymchuk, K., 2020. Imunitet do infodemii [Immunity to the infodemic]. *The Ukrainian Week*, [online] 9 January. Available at: <<https://web.archive.org/web/20210425002855/https://tyzhden.ua/Society/251277>> [Accessed 12 December 2022].

IMPACT OF FAKE NEWS AND DISINFORMATION IN AUDIOVISUAL MEDIA

Liudmyla Dementieva^{1a}, Daria Sukova^{2b}

¹ Honored Artist of Ukraine, Associate Professor;

e-mail: dementyeva.l@gmail.com; ORCID: 0000-0002-8475-295X

² Master of Audiovisual Arts and Production;

e-mail: darya.sukova23@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2991-4717

^a Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

^b Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the research is to analyze the impact of fake news, disinformation and propaganda on television on consumers' minds, to establish their cause-and-effect relationships and principles of creation. To prove the importance of fact-checking as a preventive measure to counteract the spread of false information in audiovisual media. To explore effective means of combating the negative impact of fakes in Ukraine and the world. **The research methodology** is based on the following methods: theoretical – to analyze the research of foreign authors and available audiovisual information sources; empirical – to study the latest research in the field of counteracting the negative impact of fakes, disinformation and propaganda on the minds of viewers; and systematization of personal experience. **Scientific novelty.** For the first time, the authors analyze the components of modern fake news in the media, conduct a detailed analysis of the interdependence of their structural elements that form the news, determine the factors that influence the formation and dissemination of false information, and review the latest achievements in effectively countering the spread of fake news at the level of states, individual fact-checking organizations, media literacy schools, disinformation counteraction centres, etc. **Conclusions.** The article has analyzed the components of modern information fakes in audiovisual media. By examining articles, reports, and recent studies, it is established that most news in the information field is fake, may contain dangers, and is a powerful weapon in a hybrid information war. The structural components that form fake news have been elaborated on in detail. The latest achievements in the effective counteraction to fake news in the media space have been analyzed, as well as the most effective measures that Ukraine can use in the hybrid war against Russia.

Keywords: television; screen arts; audiovisual arts; fake; disinformation; propaganda; news; hybrid warfare; fact-checking

